

Salicheit der menschen

<https://hdl.handle.net/1874/360136>

Hier begint een boec dat in drie gheedeelt
is. als vande ghebode gods. vande biechre
Ende van conste te keruen ghemaect vande
grotten doctoer meester ian gertson cāsellier
van parīs: en dat is ghenamet indē latyn
Opus tripartitū En het mach met recht hee
ten in dupelssche der mensche salicheyt

Ot der kerstenheit scrift huer.
clepne miner meester iohā gert
son voer een groot Gheluckich
maesdam in duechde. verdreue
alle sonden. Wi heeft ghedunck salich te we
ten te scriven int corte een boeckken in drie
ghedeelt Als vanden gheboden: vande biech
ten. ende van connen te keruen. tot profijt
van vierderande menschen. Ten eersten
voer priesters en cureiten die simpel sijn en
biecht horen moeten. Ten anderē voer al
len onghelcerde personē weelick oft geeste
lick. Ten derde voer kinderē en ionghen
diemen vā hueren kinische iaren perck sal le
ren dat ghemeea inhoudt van onse gheloue
Ende die principael punten die onsen ghe
loue aengaen. Ten vierden voer personē
a ij

die dir wil visiterē godshuysen of gasthuysen en die biden sieken sijn Hier om me tot openbaringhe deser leringhe: souden vier derande menschen arbeiden Tenersten die prelaten die onder hem cureiten hebben want die simpel onwetenheyt sal hem tot sonde gherekent worden Ten anderen die ouders souden voer hoer kinderen aende schoolmeesters bestellen Ten derde gasthuysmeesters ende godshuysmeesters Ten vierden ghemeenlic alle die ander mensche tot sonde ghebrocht hebben met woerden of werckē of teykenē En alle die and menschen sculdich warē te leeren en dat vsumet hebbē wāt dese souden op haer coste inz neerlicheit arbeiden o dit of deser gelijc leringe te openbaren tot beteringhe der menschen wāt dat waer hē goede penitencie dz waer hē gensech te doe dz waer eē werc vā barmhertihz gode bequamer dā lichamelike aelmissē Daer o sellē die voerghenoemde besorgē dz dese leringe i boekē bescreuē wordē en i horden gheset worde al heel of hi delen in ghemeen steden als i prochiekerken in scole in gasthuysen in geestelike stedē

Het waer oech goet dat hier toe een ghe-
bot ghegheuen worde vanden printen oft
vanden prelaken des heplighen kercks af-
laet ghegheuen waer. Die werckman ont-
laet hem seluen voer die alre heplichste kerck
tenheit een peggelūc die in dij ende van dij
glorieert. doe tgeen dat hij bekenet goet te
welen: Glorie sij den alre haochsten god
de i wiens naem ic beghin dit teghewoer
dich werck tot salicheyt der ghelouegher
zielen: gheschied tot leringhe. sonderlinghe
des simpel volcs. inden welken sij claerluc
sien moghen als in een spiegel die inhoudt
des kercken gheloues ende gods gheboden
ende verboden: op datse daer tot bescepe-
lic bekenen moghen wat si doen sellen of
wat sij laten sellen

Dat eerste tractaetken heeft xviii. capitte-
len: daer een peggelūc bequamelūc ander-
sceden wort in twe oft drie of viere principi-
pael articulen.

Dat eerste capittel leert. dat die werelt
van gode gheschapen is. ende dat god een
ende drie is. waer omme oec ende tot wat
egnde die mensche gheschapē is

Ons vastelic te ghelouen ende n^o
te twifelen . datter alleen god is
almachtich alle dinc wetende . en
de alle volmaectheyt hebbende . in drie per
sonen verseiden : als vader ende soen ende
heylighe geest . die de werelt gheschapē heeft
ende regeert . ouermits alleen sinen vrien
wille endē groete goetheyt . **M**ar met son
derlinghe voersinicheit regeert hi ende scic
ket die menschelike creatuere : gheuende
den mannen ende vrouwen onsterfelike sie
len die hij tijtelike sceppet . als hise dē licha
me infortet ende maecte na sijn beelde en
ghelikenis . op dat die gheschapen mensch
gode sinen scepper soude kennen . lief heb
ben . eren . ende sijn gheboden ghehoorsam
welen : ende dier goede werken ende ver
dienten soude mogen vererighen in ziel en
de in lichaem dat onsterfelike leuen des vol
maecten salicheyt inder ewicheyt : ende dā
welen alsoe metten goeden salighen enghe
len inde stede der quader boser enghelen
die welke daer wt gheuallen sijn . ende sijn
duuelen gheworden . die om haer selike

sonde gheuallen sijn inde nederste delē der
aerden : lidende die sentencie des verdomme
nisse . met welken rechtuaerdelick sellen d
doemt worden sondighe mensche die gods
gheboden onghhehoorsam hebben gewoest
ende als beesten die gheen redelike ziel en
hebben ende hoer lust gheuolcht hebben .

Dat anderde capittel toent dattet mens
chelike gheslachte om die sonde ende ouer
tredinghe onser perster ouders gheuallen
es in veel onsalichheits

Werachtelic is te ghelouen . dat
ons perste ouders adam ende eua
die tot also edelen eynde der ewi
gher salicheit ghescapen waren ghesloten
hebben voer haer nacomelinghen tgehele
menschelike gheslachte die doore des para
dys . ende ingant des ewighe salichepts .
Want sij hebben verloren ouermits die so
de des onghhehoorsaemhepts die gaef des
onsprekelike rechtuaerdichepts diese ont
sanginghen hadden van gode . in ten manier
van ten erklike besittinghe voer hem sel
uen . ende oec voer haer nacomelinghen

a iij

Denwelkē oorsprōckelike rechtuærdicheit
hadden sij die ghehouden: wi souden al son
der sonde gheleeft hebben. ende van alle on
salicheit des hongers ende des dorstes ende
des siecten gheweest hebben: ende van alle
anderen pñalicheden vri. also dat alle ande
ren creatueren souden ons vreedsamelick
sonderdanich gheweest hebbe. en tē lesse sou
de wi ougeuoert gheweest hebbe i die glorie
sonder die pine des doots te liden. **Mer**
naer dat die gawe ouermits oler perster ou
ders sonde verloren is als noerghesit is.
soe moeten wi steruen ende sijn gheualen
in alle die pijn ende onsalicheit die wi liden
want wi worden ghebozen in die erflike sa
de. sonder erflike rechtuærdicheit: **Neghens**
welke sonden is van cristo ihesu als een
crachtege medecijn ingheset. dat ecrwaerdis
ghe sacrament des doopsels

Wat derde capittel

Wat derde capittel leert ons hoe wi van
gode verlost sijn: ende wat is die ghemeeu

inhout des kerken gheloues: ende wat een
peghelijc ghelouen sal

Die almachtighe here ende alder
goedertierenste vader: niet willē
de dattet menschelike gheslachte
in dus vele ende grote onsaligheden soude
inder ewicheit vergaen ende want rijc des
paradijs ewelic ballinck wesen heeft daer
boet ieghens willen doen ouereencomende
te samē rechtuerdicheit met barmhertichz
Want die alder goedertierenste vader wou
de dat sijn eenghebozen soon soude vleesch
aennemen sonder beulectheit: ende mensch
worden inden onbeulectē lichæm des om-
belmetten magets marien. Ende alsulke
vereeninghe ende alsoe wonderlike vereen-
inghe isser gheworden onder die twe na-
tueren des godlike natuers ende des men-
chelike natuers i een persoa des sone gods
dat waerachtelick god ende mensch ghehe-
ten worde: ende mensch ende god. hij is
ihesus cristus onse salichmaker en d'asser

die te voren vanden patriarchen ende propheten verkondicht: te laetsten in dat eynde der tijden in dese laetste ontheit des werelts ontfanghen ende ghebozen • vanden harderen es hij bekenet • vanden drie coninghen aenghebeden: vanden ouden symeon ende veel anderen ghepreect • ende van sint iohan baptist ghewesen is

Dese selue god ende onse here ihesus christus • heeft ghepreect ende gheleert by driendertich iaren die godlike wet • ende dat kercken leuen vestighen ende sterckende dat met ontellike miraculen. welcke hij ons ouergheleuert heeft te houden daer die vier euangelisten **H**ij heeft noch gheordineert ende ingheset • die seuen sacramenten des heplighe kercken gheloue • die welke sijn • doopsel • vorminghe. heplighe eerde lichaem ende bloet ons heren ihesu cristi penitencie. echtschap. ende die laetste saluighe **H**ier na om ons te verlossen. heeft onse lieue here ihesus cristus onder pontio pilato om onsen wille gheseden die alder bitterste passie ende doot des crups • hij is begrauen • ende verrees opten derden dach

in veertich daghen toende onse lieue here
ihesus cristus sinen discipulen die waer-
heyt sijns verrisenis dicke hem vertoene-
de. ende ten laetsten daer die apostelen sa-
ghen. clam hi op ten hemel: sittende tot
ter rechterhand sijns vaders. ende die selue
ihesus cristus gods sone sal comen int epa-
de des werelts. die da ende sal ouermits de
dier: ende in beter verwandelt worden als
een ghemeen rechter van allen menschen:
die da in lijf en i. siel sellen verwert worden.
vander doot. ende hi sal oec dan gheuen
een pghelic loon na sijn verdiente: den goe-
den menschen dat eweghe hemelsche rick
des salicheits: mar den sondaren ende mis-
dadighe menschen sal hi gheuen pijn des
eweghe viers. Dit es die ghemeen inhoud
des rechten kersten ghelooues. welc een pe-
ghelick kersten mensch die sijn reden ghe-
bruyet sculdich is te ghelouen. sonder eni-
ghe cuerioelheyt. puerlick ende simpellick
sonder enighe valscheyt: ende sekerlick
achter ghelaten alle twifelachticheyt. niet
wissende meer smaken dan hem van node

is te smaken. Mer aller zware twifelen
romen. dan sellen die simpelen menschen
hem seluen bingghen onder den onbeulec-
ten gheloue. ons moeders des heplighe
kerchs. ende der wijser prelaten ende leer-
aers. ende der lanten. ende lantinnen die
in een ghetuych haers was en gheloofs tot
ter doot sterkelic ghescreden hebben.

Elegghens dit ombesmetien gheloue son-
degghen swaerliken ketteren. tweedrachtig-
ghen. afgodegghen menschen. tooueraers
hoetaers. zwarterousteners. ende ande-
ren die niet verboden. consten omgaen oft
die den duuel aenroepen en ghemeenlic die
die articulen ons heplighen kerstens ghe-
loofs al oft een deel bespotten heymelich.
oft openbaer. Ende oec alsulken mensche
die niet en ghelouen dat god alle dinc rechte
uaerdelich regeert met sinen alder wijsten
wille. Mer meer legghen dat alle dingē
romen vander natueren of bi eenighe au-
tuer oft gheual. Ende noch oech soe son-
dighen die menschen die legghen. dat die
quade menschen. als die goede menschen
selken egndelich salich worden. Ende ten

laetste die segghen dat onse wercken noch
en verdienē noch en misdienen: en̄ dz gods
voersienicheit die nemt vriheit vā onse werc
ken. **D**eser ghelike dwaalinghe sijn ontellich
teghens den rechten kerste gheloue: en̄ comt
wt een houaerdich verstant. dat hem onder
god niet ē wilt buighē: oft wt valscher cōt
te. of meer wt fantazie ende melancolie. of
ten laetsten wt wellustighe vleeschlichept:
verkerende dat oordeel des redens en̄ goet
hent des begheerts

Dat vierde capittel leert ons wāt god
ons gheboden heeft te houdene: ende settet
die x. gheboden gods

Heft ons dan die alre beste ende
rechtuaerdichste god als voer
ghescreuen is alsoe hoochelick
ghescreuen bouen allen onrede
liken creatueren na sijn beelde: gheuende
ons memorie. verstant. ende mille. op dat
wi hem souden kennen. dienen ende minnē
en̄ oec alder barmhertichste olosset lidende
voer ons allulke pīe als wi selue n̄ ē souldē

willen liden vder ons eyghen sonden. daz
om isset sekerlic rechtuerdich dat wi hem
trouwelicken dienen. als knechten dē ouer
sten here: als natuerlike kinderē hoerē wet
telicken vader: ende als ghuanghen wten
kerker. ende vander doot verlost sijn horen
alre milste verlosser aensien. Dat ons die
sijn gheboden houden beloofte wort van
die obekentlike glorie: Ende den ouertrē
ders ombekeentlike tormenten. **R**ochtan
die alder goedtuerste vader: bekenne de on
se trancheit ende ons cleene vermoghen: en
epschet niet van ons alle dienst die hij na
strangheits des rechtuerdicheits epschen
machte: mer hij heeft ons ghegheuen een
seker ghetal der gheboden. die thien inden
ghetael sijn: die sellē wij houdē ende tis go
de ghenoech. **H**ier om is een pghelick
sculdich al sulke naerdsicht te doen. doer
hem selnen oft doer een ander. om dese ge
boden te weten ende te verstaen. om te be
waren sijn gheestelick leuen: als hij soude
doen olichaemlike leuen ende veel meer:
Want die ziele die ouersterfelic is waerde
gher is: sonder welck bekenne der gebodē

8

niemant wel en mach die sonden scouwē
of wten sonden opstaen. Ende die ghebodē
wt versumentheit niet te wten. en onschul
dicht niet. mar besculdicht ende verdoemt
ende si sijn dese. Du selste ghelouen in enē
god. minnen enen god. eren enen god. ende
aenbeden enen god. Ende sweren niet bi hē
in spat. Ghedenct den heylighen dach te
vieren. Wader ende moeder selstu eren. Nie
mant selstu dootslaen. Noch woekerē. noch
diefte begaen. Niet en selstu in oncuysheyt
leuen. Noch geen vallsch gheruyghe gheuz
Begher niemants bedghenoost. Noch sijn
goet wt ghierigher noot.

Wat wijste capittel leert ons dat eerste
ghebot.

Dat eerste ghebot is. Du selste
lief hebben dijn heer. dijn god:
wt al dijn hert. wt al dijn aen
dacht. ende wt alle dijn crachte
Dat is: du en seiste niet wettelick enich
dinck meer minnen dan god. daerstu gods
minne om louste verliesen. Dit ghebot

2
1.
wort vanden mensche bequamlic bewaert
Allet dat ghij gods wet ende die ander ghe
boden metten werck volbreent ende an
ders niet : Want wie dootelike sode doet
die breeft dit ghebot ; om dat hij sinen wil
die den godliken wil contrarie is ; voer
gods wil settet die anders ghebet . Nec
geestelick soe sondeghen tseghens dit ghe
bot ondanchbaer menschen . die op gods
oordel ende ordinaancie oft regement mur
mureren : recht oft god maechte in hem .
oft in sommeghe ander creatueren . als een
die niet al rechtuaerdich en ware : goet .
barmhertich . ende gheheel minlick . ende
begheerlick Item die ghene die doer on
lijfsamheit vallen in enich mistroest die sode
ghen oec tseghens dit ghebot Item die
in haer siechte of ander node raet nemē aen
rouenaers of boeters hanghende aenden
hals scriften oft briefkens . Oft wet carac
teren dat sijn tekenen . of met anderen p
delen waangheloue : recht oft god niet en
waer ouer al . goet . machlich ende wijs hē
te helpen alsoe veel als hi weet dat hem sa
lich is en profitelic ; Hier o sal een mēsche

wettelic hind en heeft Ten anderē dat dā
 een peggelic laet alle arbept of comēscap en
 alle and' arbeptelic werc. na wettelike ghe-
 woente des lantscaps daer hi woēt: welke
 ghewoente die geestelike prelaet vād' stede
 weet en niet en verbiet. Maer waert dz' sū-
 mighe vā suldaneghe ghewoētē of vā an-
 der' saken twifel creghe die sellen raet vā-
 ghen vāden ouerste en gheleerdē: op dat si
 niet en vallē i sondē ouermits een rime cō-
 sciencie: of ouermits een nauwe cōsciencie
 Ten derde dat dā een peggelic sal ondoe-
 ken en ouerdinckē sijn selts leuē en glicie
 suckende aen gode ghenade vā sinē sondē
 die hi ghedaen heeft. Dan sal een kercken
 mensch ouerdincken die weldadē die hi vā
 gode ontfanghen heeft: niet murmurēde
 op hem. maer hē danckēde. dan sal mē hore
 diwoert gods en geestelike leringe: ghereu-
 telic en eerwaerdelic sonder bespottinghe.
 of sond' dat te behinderen. Oec mede sal dā
 een peggelijc dencken en settē voer die oge
 sūns harten die doot die hem nakende is.
 die helle ende dat ewighe leuē: oec die doot
 der ghenen die voge gheweest sijn: oec die

h m

8
merkelike werckē der heiligen **E**n sal dan
lesen sijn pater noster. **A**ue maria **C**redo en
ander deuote gebedē die hi can-sijn penitē-
cie die hē gheset is sal hi nerstelic volbrīgē
En sal oec gods hulpe bidē. z̄ doer bede vā
dē heiligē: vā welkē als een arm biddelaer
hi bidde sal geestelike selmissē. nu den enē
heilich biddēde: dā den and tot dat hi enich
geestelich goet ūgadert heeft idē sack sijn
armoedes **O**ec mede alle die sorch hebben
ouer anderē. sellē haer kinderē oft haer die-
naers lerē dit selfde te doē: wāt latē sūt sijn
doē een sondich gebreck **R**achtā behoude
datter geseit is. mach een mensch wel optē
sondach of heilich dach hē ūmakē of spacie-
ren. of spelē enich eerbaer spul om solaes
meer dā op ander tidē. wāneer hi god doot
like niet en vertorent met eten met drinkē
of dansen of met enich ander spul te doen
wāt dicwil gheschiedē daer in swaer sonden
als ūwerē kiuen tweedrachtichedē. vleesche-
like begherten waerden of waercken. en on-
suuer sanghen teghens god en teghens die
rechtuaerdich: also dattz dicwil min quaet
waer opten sonnendach te ploeghen oft and

9
werck te doē dā datt voer geselt is Tegēs
dit gebot sondeghē die dwaert gods of die
godlike dienst behiderē met woerde of met
werckē binnē die kerck of buptē. En die hē
oneerwaerdelic hebbē tottē heilighē sacra-
mēte des lichaēs en bloet ons herē: en tot ā
der sacramētē des heilige kercks: als doop
sel en echtelike trouwige. en diet sacramēt
des vormsels en des laetste heilich olūs v.
smadē tontāghē Ten laetstē tegēs dit ghe-
bot sōdegē seer swaerlikē die i leker hoorch
tiden des iaers bedriue veel oneerbaerhedē
en omenschelichedē: en die dz cōsētrē dattē
gesciēt. en diet vā haer officijs wegē mochtē
ten en loudē behinderē: en tē vsculdicht hē
niet dattet ren spul is. wāttet is een gemē
woert. Tes een quaet spul dat pemāts nā
aengaet oft ghelooft oft quetsēt ouermits
quade verbeeldinge. **Wat achtte capittel**
is van vierde ghebot.

Er dūn ouders Dit is te vstaē niet
alleen vandē vleeschelike ouders
maer oec vā die platē des heilige
kercks. en vā currentē die vō in xpo weder
ghebaert hebben. en ghemeenlic van onse

onuerften · meesters · welsdaders · ende waerli-
 ke princen · Des ghelijc eest oec te verstaen ·
 vā dese alle ghesozuē sijn als dat wirc scul
 dich sijn voer te biddē Teghens dit ghe-
 bot sondigen swaerliken die sonū redelike
 saeck vā haer ouerlē wie si sijn quact spre-
 ken ende haer naē verminnerē of haer doot
 begheren · ghelijc als quat e kinderē dicwil
 haer ouders doot begheren: op dat se moch-
 ten dat erf nemen ende besitten Dit gebot
 ouertreden oec die versmaden die ghebodē
 des heilighe kercks: als die die sentērie des
 banne niet en achten · ende die gebodē vassē
 der heiliger kercken sonū redelike saeck bre-
 ken diese noch sē wel houden mochten son-
 der merkelic hinder haers lichaems · **Oec**
 sondegheti hier teghēs die gheweldelic doē
 tegens die vrihedē des heilige kercks: wāt
 die vriheit des kercks en is also seer niet ge-
 gheuen om gunste des dienaers des kercks
 alle is ō die ere gods: wāt ō quat hz enege
 dienaers des heilige kercks en sal die staet
 der prelatē of des heilige kercks vā eneghē
 goeden mensche niet vsmact wordē · of ghe-
 quets; wanttet doopsel of die misse die mē

9

doen in sijn nade also vele als hi mach nix
natuerlikē rade hem te behelpen. niet tem
terende god dat sware sonde is: oft opwe
miraculen verwachtende ende begheerēde
mar dat bouen die crachte des natuers is:
sal een met vollen gheloue gode beuelen.
ende sonder twifel god die alle dinc weet.
ende die die alder best is. sal hem verlenen
dat hem alder salichste en̄ profitelichste es.
Want dicwil aer moede siecte oft ander tri
bulacie is dē mensche nutter dā grote voer
spoet die wi lichtelick misbruken. want
die vader weet wat sinen loon dient. die
meester wat den discipel bequaemts es. en̄
die medecijnmeesters wat dē siekē salichste
is. **C**leghens dit ghebot sondighen oec
die om weerlike vrees bespot of versprakē
wordē hē ontsien gods gheboden te volbrī
ghen: Hier omme besondegghen oec dese
bespotters alre swaerlicste die geesteliken
personē of maechden of weduē of and mē
schen trecken van goet te doē. In dit ghe
bot wort ons mede ghebodē. die heplighen
te erē. sonderling onse vrouwe die maget
mariz: en̄ dē goedē engel onse behoed: dat

h i

wi niet en sijn teghentwoerdicheit daer hije
siet doen . dat wi in teghentwoerdicheit der
mensche niet en souden dorre doē . **Oec** sel
ken wi eren die reliquien d̄ heiligen . heilige
sieden en der heiligher beelden : niet die beel
den in hē seluē . mar in dien salmen erē die
heilighen daer die beelden na gemaect sijn
na gewoēte ons moēds des heilige kercks
want anders dedemē afgodie . allmē beelt
in hem seluen aenbeet : ghelouende dartz vā
meer d̄ cracht waer d̄ dattet scoē of liefelic
waer of ngeu of out wacc **Dese**n ghebode
is oec seer cōtrarie den tūteliken heren . alle
grote eer te doen tot smelicheit of wt enige
quade ander saeck **Oec** alle geueinsheit v
porriten d̄ die mensche te bedriegen **Item**
d̄ matege liefde die die ouds hebbē tot haer
kieren . of die pemāt tot gout of siluer of
tot enighen creatuer : also dat daer eē mēsch
in rust en sijn betrouwē daer i set : wāt die
en sellē hē vāder hellscher doot niet mogē d̄
lassē wāt alleē god is een waerachtich en
eē getru vrie . die os d̄ die vterste noot sal ma
gē helpē . daer d̄ salmē hē bouē al getroulic
mz gheheeld hertē aenbeden en lief hebben

Dat vi. capittel is vā tanderde ghebot

Dat andde ghebot is. Du en selke niet; merē bidē naem gods pde-lick. ende sond sake: Teghēs dit ghebot doen principalick die wædē swerē dāse vermoeden vallsch te wese: wāttet is alte swaren sonde als wē god neemt tot een tuch des vallscheits. En die kōstelic vallsch sweert die wort kōstelic mependich. want al mach men in stede en in tide als te passe comt bequaelic die waerheit swighē noch, tan machmē niet wetende die vallscheit seg ghen of sweren. Oec sondighen si swaerlick teghens dit ghebot. die selike sweren en blasphemere god. en die den duuelē haer siel toe sweren; en die van xps menscheit ende vā sijn heplighē oneerbaerlic spreken tegēz welkē beluocers en blasphemers sijn wettē gheset om te pūnighen. bede van die weerlike princē en vā die geestelike pāten: mer tis te beclaghen dz ō haer vsumelheit die prin gheen vvolch en hefte. Die souden seer narckelic aenmerkē. die ō gewōlicheelic sweren: als vercopers en vercoopers. **Akē oec die wt haelrichz of wt drōkē**

h ij

6
scap in spelen die dic wil oncrbaer sijn oft
verbodē. als terlinc spel swaerliken swerē
en̄ ghemeenlic al die wt ōkeerd̄ ghewoēten
of toene p̄ginc swerē. wāt daer ghescriet die
enē valsche edt. daer ō sijn haer sōmeghen
daer in snod dā sarasinē of iode. Hier in
wort beslotē ouertreding ō belofcen. ende
oec der echtschap: en̄ alle onrou. **A**lme cen
āders heymelicheit openbaert tot sijn hind̄
of scade. of mē dat heymelic weet ind̄ hierch
ten of in een ander manier. want vā gods
wet en̄ van naturē is men sculdich heyme
lic te houden dat men heimeleer ontfangen
heeft: ten waer saeck dattet hē oec ī een an
der manier ghesceet waer of gheopenbaert.

Ten laetlē sōdegē iegēs die gebot die lo
uē of belouē dingē die vā haer selfs wegē
sijn ō gevorloft: en̄ volbrēgē si die belofcen
mettē werkē dā sōdegē si noch swaerliker.

Den ver doemliker. **D**z leuēde capit
At derde gebot is. **D**u selste houdē
of vierē die sōdach en̄ heilige dagē
die vā ō kerke gebodē sijn. **D**ese vierige ver
staetmē ī veel manierē. **T**e perste dz eē nege
lic indē vierdach misse sal horē. als hi geen

15
scap. ontrouwe en bedriechelike arbeit des
lades. alle logemachtich hantwerk en gewist
dach arbeit. of alle vercopinge der onnutter
dingen voer nutte dinghen. al waer oec die
droper doe hant cochte bedroghe. wat oft ic
bedroggen ware: daer en moet ic niemant
anders bedrieghe. **I**n in dese gebode wort
verboden alle woeker. valsche voersprekige
pleitinge die niet wellic en ghelicet: bedriec
helike procuracie of onrechtuerdich oordeel
en ghemeenlic alle bedriechenis openbaer:
of niet valsche verwe bedect daer hi een an
der schade mede doet. die hi niet en woude dz
mensche dede. **D**ese Lande des diefte wort
beswaert tot omstande des steeds. ende des
tijts. en des persoens. en dier ghelike: als of
men een heilich dinc scale van een heilich ste
de. of datmet name indē tide als mē hoorde
te bidden en of die persoē arm is diede schade
gedaē wort. en of hi daer wt i hē seluē of in
sijn staet of i sijn erknamē hant lidet. **D**es
van node sal mē hē absoluerē dat hi die schade
alheel wed geeft. naet goetduncken ende
oordeel eens goeden mans als hi perst.
ende bequaemste mach; **E**nde mach hant

alte samē niet werdeer geuē. hi wēd geest te
 misallen dat hi vermach. **E**n weet men niet
 wie die scade ghedaen is : dā sal mēt gheuē
 tot gods viēst en tot aelmillē den armē na
 vordeel des ouerste. **I**n desē ghebode wort
 oec aboden alle simonie die ghetriet. all mē
 heylighe dinghen droopt. **A**l veelheit der
 beneficē land redelike sacck. en met quade
 munte ū te gaen. **A**l enich dinck te borghe
 dnerrē te vercopē dant werdich is. en alle
 ongeoorlofde comēscap. **I**n dit gebot wort
 oec aboden achterclappighe en ontruftige
 onermits welc pemāts goede naem of faē
 die beter is dan gout of siluer. onrechtuēer
 delic benomē wort. **E**nde die geen die ald
 een ander ontruft hebben. sijn sculdich den
 goeden naem weder te gheuē na haer ūmo
 ghen. oec somtijt openbaerlic die waerhz
 beliden ende segghen hoe sū qualiken ende
 valschelech ghesic hebben. **E**nde veel meer
 sal dit aldus ghesien : als pemant een he
 le staet of vergaderinghe heeft ontruft. **T**e
 ghens dit ghebot sondegghen die van haer
 onderlaten bouen rechtuēerdicheyt ende
 noothēyt des ghemēten goeds. gheweldelic

tijdelike goeden nemen **Oec** die onrechtuaer
 dighe wetten oft gheboden gheuen teghen
 god ende die heilighe kercke ende dees val
 len totter seluer stont als sijn dat doen inden
 banne **Dit** ghebot treden oec ouer ouer
 Speelsters die hoer onechte kinderē metten
 echten kinderē laten erf nemen : **Ende** oec
 die haer mannen goet sonder der mannen
 weten onnutteliken ende costeliken verterē
Des ghelijc soe doen oec kinderē die haer
 ouders goet sonder haer weten onnuttelic
 wech brenghen ende verteren **Oec** soe son
 deghe tegen dit gebot dienaers ende scraf
 fenaers die haer heren goeden oft meesters
 ontrouwelic berechten **Item** gheestelike
 mannen als priesters sijn die die kercke goe
 den qualic verteren ende wech brenghen als
 onsuuerlic . oft houerdelick . oft daer van
 haer scat te maken **Itē** die die epnden van
 haer lant verbruden en bedrieghe also haer
 euen mensch **Die** oec tribuut dat rechtuaer
 delic in geset is vsmade te betalen **En** die
 beuolen is testamentē te bescrijue . en die ael
 mistē en dat besproke is telāge bi hē hou
 de hē dē geē die gestorue sijn . of nē zē willē

18
betalen. Weel maniere sinder ghelijc dese
die wt den voerghenoemde ommateghen
kosten comē. als wanneer permant veel bo-
uen sijn renten of prouenē te costelike staet
hout. want tot grote costelike staet hoort
veel toe. Ten laetsten teghens dit ghebot
sondighen zeer swaerliken die vercrighen
ouermits ghelt of geweldich gebet dz haer
ouders of huer magen of haer dieners pri-
cipalic om huer dienst verweruē goede des
heylighe kercks. wāt die beneficiē des heyl-
lighe kercks salmen gheue den ghenē die se
waerdich sijn. puerlic sond simonie. want
die anders eē beneficiē ontuanc die en crāch
ter gheen recht in. noch en mach vanden
sonde niet verlost wordē. eer hūt dbeneficiē
daer hi toe met simonie promouert is. li-
peliken resignert en afcrlaet

Wat xi capittel is tseuende ghebot

Dat seuende ghebot is. du en selste
ghern ouer spul noch oncupeheit
doen. In dese ghebode wort ver-
boden ond een pepue vā dootlike sonde. al-
le oncupeheit des mās persoē mittē wiue
buptē d echte. wāt ads te seggē is dwalige

Doet of enich ander sacrament en verliest
 sijn cracht niet om quaethz der dieners des
 heilighe kercks. Hier om is een peggelic
 leccā sculdich tot desen ghebode, al sijn sō
 meghē dieners des kercks quaet, noch tā
 haer sculde te betalen, ende tienden, en offer
 anden ende ander rechten die gheordineert
 sijn tot harr nootdorft: wāt si inden godli-
 ke dienst den ghemeente dienen daer om sel-
 lense wt die ghemeent leuē. Ende teghens
 dit ghebot sondeghen oec die alte lichtelick
 en dwaelsic oerdelē waerlike princē nā haer
 wercken of insettinghen oft statuten: niet
 aenmerkende die wil haer swaeren last, die
 die ondersaten niet en sellen noch en mogē
 weten, daer om en sellen sise niet lichtelick
 vordelen, mer gode beuelen daer die princē
 sellen moeten voer oordeel gheuen. Ten
 laetste sondeghē tegē dit ghebot die niet en
 volghen den raet haerer ouerle of haerer
 wiser: mer staen verhart op haer eyghen
 sinne ende wōshept dat grate sonde es, en-
 de come wt ongehoorsamhept, ende oec
 een quade wuple sinckende verharde ha-
 uerdie, die een mensche brinct i dwallinghe.

12
en bedriechemisse. wātet ghebuert dicwil
Dz een mēsch die also bedrogē is ouermits
houerdie hē selnē rekēt vā sulker heilicheit
dat hi geen menschelike raet en behoeft. en
dā volget hier na dat dese mensch die ald?
bedrogghen is dicwil hē seluē ouermits obe
sreide abstinēcie dat hi meent goet te wese.
ralende of cranck vā hoofde maect. of een
and' ongheneellike cranckz crūcht: ende so
met also tot een quade eynde

Dz ix. capittel is vā twāfde ghebot
At vāfte ghebot is Du en selste nie
māt dooelclaē. dat is te verstaen.
sond die wech des rechtuærdicheits Die
gebot verbiet alle verkerde haet. of begeret
van wrack of pmans doot Item quaden
raet of quaet cōsent in een anders hinder
quetting of doot Ende waer die persoēn
wællelic of i clerkelike staetdā waert swaer
der sonde: en diet doen en diet consenteren
vallen inde sentencie des bannes Cle
ghens dit ghebot sondegghen swaerlike die
pncipaliken wt hate ende nide of wt wra
ke of om pman te beswaren meer dā wt
rechtuærdichept horen euen mensch quellē

zware meer dā tot rechtwaerdicheit horen
 eue mensch quellē menichfoldelic m̄ pleitē
 of met rechtē al en sochtense oec niet dant
 hoer : nochtā een mensch mach esijn mettet
 recht wed' eplchen eū metter recht ordinan
 rie des rechtsredelike betering voer sijn tra
 de begheerē : sond haet sijn euens menschs
 eū sond dootlike te sondeghen . Het waer
 nochtā dirwil beter om eygen vrede ende
 rusticheit . eū aenghelien die behoeflicheit
 des eue mensch sond kuf of rechtē alle bete
 ring quyt te seelden . Itē die een and' quetser
 sal seer merken dat sōwilen tot quetslinge
 of dootslaghe die ghequets wort met sijn
 erknamen verarmt worden . ende dan is
 die quetser sculdich voer alle die goeden
 die daer verloren sijn . Ende oec soe sonde
 ghen teghens dit ghebot seer zwaerliken
 menschen die met enighe maniere behinde
 ren dat vanden manuen oft wiuen gheen
 vrucht en comt : Of vrouwen die dode kin
 deren baren tot harde slaginge des buycks
 of tot grote gulgicheit of om nauhept oec
 siederē : of om enighe ander vlymel dwa
 ringhe des vruchts : Ende was dat die ziel

inde vrucht was. so esst swaerd sōd: wāt
dā gescricter waerachtighe dootslach. **Oec**
sondegē teghēs dit ghebot bi sond nidege
afterclappers: sondlinge dā als si onō ma
ghen of and mensche werckē ouer so like
kiuinge en twedracht. daer veel quaets wt
comt: also dat dicwil die dē kūt ghemaecte
heeft al woud hēt vrede of loenē hi en sou
des niet moghen doē. daer o is hi sculdich
noet god vā alle die scade die daer vā comt
Een laetken is tegēs dit gebot die dueerli
ke en vōcemelike ghewoēte die in sōmige
landē is: als dat noet eens menschs quade
wert al sijn gelsacht veruolcht wert of tot
ter doot ghesocht wort. **En** oec wort hier v
boden alle rāpuechtinghe die tot nemants
doot ghesicket wort: of toznoospul daer
perikel is van nemants lūf

Dat x capittel is van tselte ghebot

Die selte gebot is **Du** en selte geē
diefte doē. **En** diefte is eens ands
dinc te nemē of te houdē sōd we
tē des geēs diet toehoert: also dz hūt wiste
tē sonde hē nō behagē. **In** dese gebode worē
leer nau vōbodē alle onrechtuuerdige comē

14
teghens tgheloue Hier in desen ghebode
wort oec verbodē beide die inder echtē sijn
ende oec buptē der echten sijn: alle onsuere
antasten der scamel leden. anders dan die
natuerlike ordinancie wt wūst. of dactē an
ders vereningen dan die die natuer eyscht
tot selinck des vruchts Ende also veel gro
ter is dese sōde. alle verre is vā die natuer
like ordinancie: of dit ghesiet onder ontbū
den personen. of onū die ghebonden sijn in
der echte daer swaerer sonde is Of dat dese
aentastinge ghesiet in hem seluē of ī een
and persoē. of dattet gesciede in een beeste
of in een ander gedaente wt selick en onta
melic behaghen. of wt die alē stinckenste
Inoeste quade lust Ende also wie hier in of
enich van desen sōdē sculdich sijn: die ma
ghen ghenoech verstaen wat die ghemeen
manieren die voer ghescreuē sijn betekenē
wāt mē sal dese omenschelike lelicheit bup
ten der biechten niet voerder coerren: op dz
rupsche oren die puer ende onosel sijn. ende
van dese sonde niet en wēt dese sōde mach
ten kerē en daer in vallen: daer mē die som
wege nadē rechtē o vbernet En dese sōde

20
teghens die natuer te absoluereu . hebbē al
leen macht die ouerste prelaten: als biscopē
ende dien die macht van haer ghegeuen is
Ende en mach nummermeer salich wordē
hoe veel goets dat hi doet . of hoe veel ael
missen hi gheeft . is dat hi wt scaemte dese
sonde niet en biecht . of bedect hise: alsoe dat
die biechtuader die ghedaente des sonde nē
volcomelick merckē of verstaen en kan wāt
die sonde te doene merer scande is en merer
scaemte maken soude : dan die sonde inder
biechten te openbaren In dese sonde val
let een mensch om veel saken: somwilen al
leen wt een anders boelheyt die hem daer
toe brengt : als ianghe verkerde menschen
die dicwil ander onnoselen bedrieghen . so
wilen wt ledicheyt . ende dicwil wt spijs
of dranc die te grote hitten maken . dicwil
ghescien alsulke sonden oec wt oneerdaer
woerden . of van eghelicht te vesteghen in
een ander mensch . of creatuer . somwilen
wt lange ende quade ghedachten op vlees
chelijke werck . of somwilen wt ongeordi
nerde begeerte te wesen vleeschelick met
die of met dien persoē . Oec somwilen

wt verkerder leringhen der ouders. of der
knechten. of der dienstmaegde : och dz clage
lic is der meesters daer die iogers mede sui
gaen. of ten laetste alleen wt boelheyt des
sonde Om dese vsmadelike sonde verginc
al dat inder werelt was behalue viij. men
chen die inde arcke waren met someghe an
der creaturē. ouermits die ploeyte des wa
ters. en v. steden. zodomā. gomorra. vgin
ghen metten vier. en die mensche hier i wa
ren daelde leuendich ned ter hellen Om de
se selue sonde die waect roept voer god. ca
men dicwil diertide. striedē. pestilencie. sterf
ten. water noot. verradinghe der landen. en
ander veel quaden als die scriften betuygē
Tegen dese sonde ende ghemeenlic teges
alle onsuuerheit is een medecijn en een boet
soberheit. quaet gheselschap te scouwē. ende
ledicheit. quade en scadege ghedachte niet
in therte te vestegen: mer ter hont te vdrue
met alle nersicheit. aenteroepen god. ons
lieue vrouwe maria ende die heyligen: sijn
ghedachten tot anders wat te keeren. ende
sontijes lichamelike pijn hem seluen an te
doen gheluck als een die besochte was dede

bitende sijns selfs tonghe: sprekēde tot sijn
 berovinghe phi phi phi verueerlike lelicheyt
 ende du ald voete duuel. Dorstu mi dit voer
 brengen. Wan dese sonde van onsuuechz
 sijn veel ander specien na menegherande
 staten der menschen. als is vleeschelick te
 landeghen met die vanden bloede sijn. met
 geestelike personē. met wicduen. met maeg
 den. Item verrarheinge daer veel quaets
 wt comt: als dat die persoē daer wt dwa
 lende wort. of datse haer seluen verdoet. of
 datse rhindeken sonder doosplē dodet: of tē
 laetkē of datter een heel ghemeent of haet
 mede ontrufft wort. of daer van scode heest
 Item van dese sonde liden wi somtwilz in
 den slaep fantazien ende besmeetenisse: en
 dit is dan perikel des sonde: als een voer of
 na wakende ghenoecht heest vandē nacht
 drome of besmeetenisse

Dat twaelfte capittel is vāt achste gebot

Dit achste ghebot is. Du en sel
 ke gheen valsche ghetuych seggē
 In dit ghebot wort verboden
 allen soghentalen daer gemant by ghe

23
scadet wort. mer sweert hi daer toe dan eest
swaerder lode. wāt hi is meynedich wāt ō
niemāts salichit lichamelic of geestelic sal
men valsch sweren. noch int gherecht. noch
bupten bisonō. En vanden valschen rede.
die inden opēbaren recht ghestooren is; ab
solueert die biscop. ende niemāt anders die
tijn macht daer in niet en heeft. / Terghens
dit gebot sondegen swaerlike die ind biech
ten lieghēde haer sonden verhoeden: of een
ander boeslick besculdeghē. Oec sondegen
hier in die gerue horen en gheringe gelouē
nieuwe waren. ende tquaet datmen vā pe
man. leit: ende dan dat lichtelic voert leg
ghen. At die lichtelic van hoer enen mēsch
quaet vermoeden: ende hoer werken gnael
like oordelen. also datter dicwil groot sciel
en onghenoccht wt comt,

Dat derde capittel is vāt negende gebot

Dat negende gebot is Du en selke
niemāts wif begheren. ende des
ghelūc geen wif sal pemāts mā
begherē. In desen ghebode wort strengelic
vbadē alle manier cā wtwdich hē ghelaet
c iii

211
daer niemant mede getogē wort of gebracht
tot die sonde des onsuuerheits: of ghesciet
met bodē of met brienē. met smeken of met
dreighē. mit gisten of met beloften. met lo
ghenael of met oueruloedege rierhept der
clederen: met ongeordineerde ghesichte. of
ganck. met lelike woerbē. of met ofuuer an
maē: alser dicwil ghesciet int oħellen ende
cullen **W**anttet is te weten dat alle begeer
ten onsuuerheit te doe blyuen die echte: als
die wil daer vol cōsent toe geeft: is dootlike
sōde al en volgde dwerc daer niet na: wāt
is een waerachtige regel inde heilige scrij
ture. dat alle volle wille ofse goet of quact
is: wort voer dwerck gherekent **E**nde oec
wanneer gemāt in lelike ende in vleescheli
ke gedachte genoeghe heeft met volle bera
den cōsent: al en hadde hij ghena wille
dwerck te doe: hi doet nochtā dootlike sōde
naet gheuoelē vā veel doctozē **W**at datter
voer bescreuē is machmē merke. dat alle o
ħellinghe en cullen en dier ghelike antastē
ghe die wat onsuuer ghedachten comen sijn
zware sonden: ende alsoe veel te zwaerder
est dat die personaer maegden sijn of geesce

25
like of vā eendē kunne of dat noch swaerē
is: isset dattet antastē oft ruffē niet also eec
haer en waer als oft in openbaer gheschiede
Hier omē waert dat gemāt den anderen al
dus woude antasten gheweldelick hi soude
hē daer tegēs sette en staet manlic wed
recht als hi doen soude o sijn lijf te bescludē
den inzwordep of in werke of met lude te
roepen of dat hijt clageden den ghenen die
hē helpē moghē oft diet sculdich sijn want
die aldus niet en doē dieen hebben niet te
rechte haer eer ende haer repnicheit lief.

Dat vierthende capittel is vant x. ghebot

Dat tiende ghebot. is Du en selste
niemāts goet begerē Hier wort
vbadē begheerlicheit vā gemāts
goet in die manierē als voer in tesse gebot
van diefte bescreuē is Wāt hier wort verba
den begheerlicheit ende quade wille Wāt
quade wille als voer gesleit is. wort dwerc
gherekent En wt sulker begerlicheit vallet
een mensche dicwil in midicheit. en in onsi
samheit ende in gods blasphemie qualick
denckende. als dat hijt bat verdient hadde
dat hem god tijtelike goeden soude gheuen

26

Dan enē anderē of sijn ghebuere. enē hat god
 daer om onrechtuærdich is. enē dat mē hē te
 vergeefs dient. enē eest dat een andere onge-
 luc of scade gheualt. dan seit dese dwale dz
 hēt wel verdient heeft. met sinē misdaden
 enē met sijn verborghen sondē. Teghens
 dit gebot sondegen oec die niet en doē wer-
 ken vā ontfermherticheit. geestelike of licha-
 melike of aelmissen den aerwē. na haer ver-
 moghen als sūt vā node hebben. En sonder-
 linge die haer selfs ouders laten bidden of
 hougher of ander ghebreck lidē. Des ghe-
 linc sondegen die rechtuærdich loon of ghe-
 win harer dieners onrechtuærdelic he udē.
 enē die and den veruue van aelmissen te ghe-
 uen of herkē te stichtē of cloesterē. eens an-
 ders goet onrechtuærdelic nemē. ende seg-
 ghen dat si alte rijk sijn. enē dat sūt misbruy-
 ken enē dat mēt daer om niet weder gheuen
 en sal. Wāt dz is tegēs die rechte regelen die
 sinte pauwels gaf leggēde dz mē geē quact
 en sal doē op datter machte goet wat comē.
 Noch mē en sal in geend manerē met sōde
 god utarnē sijn gebodē ouer credē al machē
 noch also groten goet wt comen

27
Dat xv. capittel leert ons hoe wi in dese
tien gheboden: als in een reyn Spiegel be-
scouwen sellen dat aensicht van onser cō-
sciencie.

Die sijn die tien gheboden des gods
like wets die voer bescreuē sijn. ī
welkē wi moghē merkē en siē die
waerheit eens kerstē leuē: als doer eē claz-
scoz en suuer Spiegel: en moghē bescreidelic
bekennē die scoenheit of licheit ons leuē
onser sielē en oler cōsciencien. Hier ī beken-
een mēsche die loep sijns leuē: hoe hi gods
gheboden houdē heeft. of hoe hie gebrokē
heeft. In w; maierē naōscreidē gedachte sōdē
hi god vtozēt herke. en hoe hi die sōde biech-
ten sal. En waert dz gemāt n; volcomelic
en conste vltken pet vā datter voer ghescre-
uen is: die sal raet en ondwis soekē. sōdlin
ghe een wise en deuote mānē. wāt alle mē-
chē. na dz hi gecomē is tottēliarē des bescrei-
denheits. erst dat hi wt willigē vallē ende
beradē gient wt vsmāeth; enich vā dese ge-
boden ouer tredet: I settende die minne des
creatuers voer die liefte gods: die vall; wt

28
staet des salicheits. en wort gheset int peri-
kel des vdomenisse. en hi en mach niet doer
dat gode also aengewaert wesen soude dat hi
daer mede dat ewighe leuen mach verdienen
Rochta waert dat gemat viele in swaere
of in langhe becoringhe van toren of onsu-
uerheit: of van enighe and sonde. **E**st dat he
die becoringe mishaecht of staet hise weder
of hi en cōseuteert n̄ met volle beradē wil-
le. Die en sōdicht niet dootlic pinner en sō-
dicht hi n̄ medalle. **M**er vdiēnt groot loon
voer gode v̄ dat hi die becoringhe mālic we-
derstaet. **H**ier machmē nu claerlike siē m̄
wat weghē en maniere dese x. ghebodē ghe-
brokē wordē als mit die leuē hoofsondē die
syn. houerdichz. indichz. toren. giericheit.
gullicheit onsuuerh. en traerheit. **I**tē mettē
rotwendigē sinnē als met. sien. horen. smaken
ruken. tasten. of geuelē. **E**n die aldus in de
se x. ghebodē hē seluē recht als i cen spiegel
naeruelic aenmerket en besoumet en ouer-
siet sijn leuē en handet die ghebodē: die wā-
delt te recht. **D**at seluēde capittel leert hoe
dat wi mettē beliden van dierande waerh.
verrisen vandē staet des dootlike sōde tottē

Naet der gracie.

Wat god ons alre barmhertichste vader . weet ende bekenet onse grote cranchept ende beroertheit tot sonden : daer om is hi bereet altoos die sonden te vergheuen . ende gracie te ghenene . waert dat wi waerachtelike wter hertē hem consten of mochten offerē dese drie na ghescreuen waerheiden Die perste waerhept is Here ic heb aldus ende aldus ghesondicht teghens v goethept . dat mi leet is het berout mi dat ic v vertozent hebbe : die altoos te cecen sijt . ende dat ic v ghebot a uer ghereden hebbe Die ander waerhept is . Here ic hebbe enen goeden opset ende begheerte met v hulpe mi voerdaē te wachten van sondē . ende na mine macht die doorsaet der sonden te scouwē Die derde waerhept is . Here ic heb enen goedē wille mijn sonden gheheelick te bierchten in stede ende in tide na dijn gebot . en na tgebot us moe . us des heilige kercks Also wie dese waerheidē waerachtelic wter hertē mach spreke . i wat stede of tide dattet is : die is seker dz hi is indē staet des salicheits en des gracie . en

dat hi verdient dat ewich leuen. al hadde hi
alle die sonden gedaen die voerscreuen sijn
ende al waert dat sodanighe mensche haer
telic soder biechte staue. als hi ghenē prief
ter en macht hebben. als slapende. of in eni
ghe ander maniere: hi soude endelic salich
worden. mer met groten vaghewier. **H**ier
wt machmē merke ende trecken enē saligē
raet: als dat een peggelic kerstē mensche al
te daghe toewert of eens des saues en des
smorgens. of ten minstē des heilige dages
soude wederkeeren tot sijn harte. en ondoe
ken sijn rōsciencie: of hi dese drie voerscre
uen waerheden segghen mach met rechter
herten. en dan mach hi betrouwē op gode
dat hi is indē staet des salichheits: mer mach
hise niet waerachteliken spreken om dz hij
is in enen quaden wille te sondegen. of in
een quade opset dat hi die oorsaken der sou
den verstaet te scauwē. als sijn die in vles
schelike sonden verdroncken sijn en niet en
willen daer van op staen. of die woeker of
die onrechtuaerdelick comenscap hanterē
of diet onrechte goet niet weder en keeren.
ende oec die menschen die in haec nidscheit

bliven en̄ wraeck beggeren : ende bliuen in
een opset enen anderen te scaden . dese selkē
lekerlic wetē datse noch biscop noch paens
en mach absolueren : nochtā salmen dese
salighen raet gheuen . dat si alsoos goet dōē
dat si moghen . met bidden of met aelmisse
te gheuen . of met ander goet . op dat god
haer herte wille verlichten . en̄ scickense tottz
belle . ende bekerense . want daer en gescriet
gheen goet also clene . of god lonet ten laet
sien met ewich of met tijtelick loon : en̄ het
is veel beter tijtelick goet ende dat minste te
verdienen dan niet met allen : het is oec seer
salich een loofelike ghewoente onghetrokē
te houwen . want als hise eens breec : hi en
soue hi auentueren . nūdme meer weder aen
nemmen .

Wat seuentiende capittel toent ons die
maniere hoemē biechten sal ende geeft daer
van een corte leringhe

En mensche is sculdich van
noots weghē eēs binnē dē iaer
te biechten als te zen thooreheit
vā paeschē . of als hē aētaet pi

kel des doots of als hi dat heilige sacramēt
ontfanghen wille. ende meer te biechten en
is een n̄ sculdich nade gemeene regle. mer
nochtan dir wil te biechten helpt veel tot d̄
meringhe des gracijs. en tot besceideliker
beken ende welprekinghe der sonden. **En**
wanneer een mensche wil gaen om sijn sō
den te biechten. sal hi eerst ouerdenckē wat
hi ghedaen heeft. ende waer. ende waer i hi
hem besondich heeft met narstghe onder
soekinghe sijn̄s consciencis: recht als of hij
daer mede een grote tijtelick goet winnen
soude. **H**ier na sal hem selue die sondaer
oetmoedelic woegen niet bespottelic. waer
achtelic niet gheuenstlick: hem seluē becla
ghēde niet louende. puerlic te recht en claer
lic. en achter latē tgeen datter n̄ toe en diēc
en oer salt ghesien n̄ onderseit. als dat
mē die gesellen die die sōde mede ghedaen
hebbē niet en melde. wāt alset oer die biecht
uader beuagde. **D**ede hi swaere sond. ten
waer dat die sondaer bi auentuer sijn̄ gesel
lē melde ō raet te vrighen sijn̄ biecht uader
ō haer gewelt te vdzinē: of bi auctuer dattz
die noot wt eyschede om te wt spreken die

ghedaente des sonde: als of een niet sijn en
 ghen luster vleeschelic ghesondicht hadde.
 dan totmen nachta soeken een biecht vader
 die den persoen die ghemelt worde niet en
 kende. Item van saken te absolueren die de
 biscop of den ouersten beuolen sijn: sal die
 ander priester senden totten ouerste prelaet
 die hem mach absolueren: ten waer dz saeck
 dat die sondaer waer in perikel des doots.
 of datter grote scandalisacie va comen sou
 de: of datme sekerlic vreesde openbaring
 des sonde. Item tis een seker regel ende ee
 salighe leringhe. datmen nummermeer sal
 openbaer penitencie setten voer heymelike
 ende verborghen sonden: nochmen sal ge
 penitencie setten diese niet en moghen of en
 willen volbrenghe. Item tis een profite
 lick ende crachtighe medicijn die naerstelic
 anhouden sellen. die wt verkerder toenege
 ghept of ghewoente vallen dit wil in ene
 ghe sware sonde diese niet licheelick laten
 en connen: als datse hem seluen sellen ver
 binden met goeden voerberaet. tot een seker
 tijt sanc. tot eneghe psae. of oeck mede tot
 eneghe sekeren pennick die hi sal betalen

also dicwil als si in die sondē vallē . want
dicwil segghen sōmeghe dwaesen datse n̄
en moghen laten die sōde des toerne . des on
suuerheits . des zwerēs : of deser gelijc . mer
si liegent . want soudet hem tot ellike gāge
kosten enē gulden of een croon of oec veel
min : si soudent quaet gheringe connē latē
daer om elset openbaer datse dat anghewē
de quaet wel souden mogen laten o gods
ghebot . ende haer eppen salicheit : ten waer
datse een gheueiasde en verkerde wil had
den . ende sodanighe dwaesen en ghelouen
die waerheit niet tot dattet te laet is : en tot
datse in pinē vallen Ende tghesciet ouer
mits gods rechtuaerdich oordeel . dat die
niet en woude penitencie doen doese moch
ten : dat si niet en moghen alli willen .

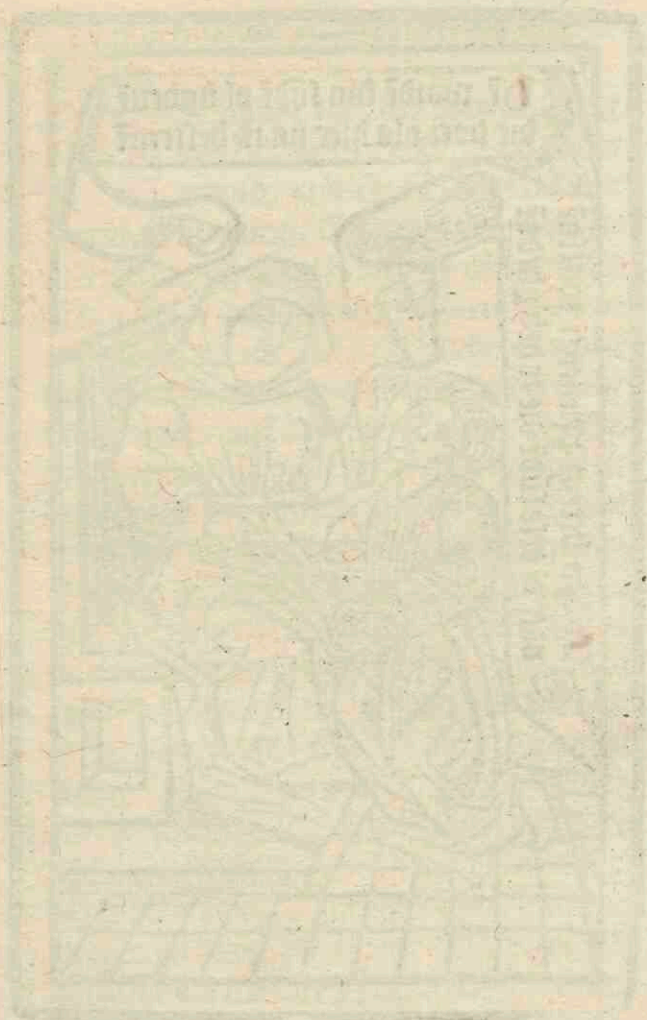
Dat xviii capittel besluyt dat niemāt enē
ander stokē of radē sal tot sonde ; mer meer
altoos tot goet te doen

O En laetken wat een mensche in
sijn selfs persoē doet hi sal pū
mer bouē al wachtē dz hi niemāt
andē tot quaet en brēge inz woerdē of met
werkē ; inz exēplen of radē . daer gemāt een

doerlaeck tot nemen mochte van sonde: son-
derlinghe ionghe ende onnosel personen +
want dat is een sonderlinghe ende een ey-
ghen werck der duuelen: ghelijck allet den
goeden enghelen toebehoert den menschen
te bringhen tot goet. Het is oec dicwil be-
uonden, dat die den anderen pleghen te brē-
ghen tot sonden: nummermeer waerdige
penitencie voer haer sonden doē, daer haer
herte van te vreden mach wesen: om datse
niet en connen brengē weder tot goet diese
tot sonden ghebrocht hebben, want sijn
bi auentueren nu in die verdomenisse, ende
roepen rozaeck ende die ewighe maledictie
ouer die geen diese daer toe ghebrocht heb-
ben. Ende bi contrarie: die nu inde ewighe
salicheit sijn ghecomen ouermits leringhe
of exempel van een ander: die bidden voer
haer hulpers sonder aflaten. Want die sie-
len te bekeeren ende te willen is gode aenge-
neam bouen alle offerande, en is oec bouen
al crachtich die sonden of te doē, hier om sal
een pgherike kercken mensche wt al dat hij
can ende mach met vermaninghen ende
exemplē een ander tot doechden te trecken.

D i.

die vader sijn sone. die metter sijn discipel
die wise den onwetende sal lere en ondwise
laet ons bidden voer onderlinge vrede. en
zendrachtige minne op dat wi na den doot
des lichaems deelachtich moge worde des
eroeghe salicheit: dat ons verlerne god die
wesenlic is een. en persoonlic drie die ghebe
nedijt is inder ewicheit. **A R E R**

Hē, wordē sijn sōdē al v̄gheuē
die daet als hier na is bescreuē

Ec ben berept penitenti sontfāz
voer al dese sōdē die ic heb ghedaē

Hier begint dat anderde deel als vander
biechten

Die vandē doot des sōde totē staet
des salicheits : ende des graciën
waude verrisē: en wilde dat sijn
werkē en meentinge sijn profitelic en vdiēt-
lick tottē eweghe leuē. dien is vā node dat
hi sijn sondē ouerdencke: en bekenne bedroē
uende hem vandē voerledē sondē: en opset
met gods hulpe te vermachten in toecomē
de tiden voer allē dootlike sonden : en oeck
hebbe een rechte vastē opset in bequame ste
de ende tide sijn sonden sonderling die doot
like sijn te biechten besceidelic en gheheelic.
Ende op daeter te het mach gesien: sal een
sijn sonden eer hi te biechten gaet te voren
ouerdencken. recht of hem daer van comen
soude groet ghewin : om dat hise soe vele
te claerliker mach wylprekē voer sijn biecht
vader. Mer want veel simpele menschen
wt versnuelheit of onwetenheit. die hem
niet en onsculdicht maer meer besculdicht:
die manieren ende ghebentē der sondē nē
en weten. Daer om is hier dese tafel gese-
dē welke als die biechtē wille mē voerdach

ticheit ouerlien mogen haer sondē salichlic
bekennen ende inder gheochensse onthou-
den ende profitelst biechten Ende dese ta-
fel heeft haer voertganc nae tghetal ende oz-
dinancie der dootliker sonden. **A**s houer-
dicheit: midicheit: toren: giericheit: traech-
tat gods dienste. oncuylheit. ende gulsich-
Als du dan biechten wilt. selstu peccē dīn
consciencie andersoeken: ende onderuragē
dij seluen vanden sonde des houerdijns ald?

Of du dīn lof ende dīn eyghen hoocheit
ghelocht of begheert hebste: om dīn rijck-
dom. of scoenheyt. stercheit. ioncheit.
ende dier ghelūck. of om verstant. of om
deuocie diestu scrijucte te hebben ende ofstu
ander menschen die dit niet en hebben hier
om te swaer hebste

Ende ofstu eneghe werken ghedaen heb-
ste om waerlic lof of eer. of om dat dij die
menschen beter souden rekenen dan du bel-
te. ende of duust ghedaen hebste wt gemeint
der ppocricie. meer dan om goede exempel
te gheuen den anderen. of haer vant quare
daer mede te trecken

En ofstu alte vast gheslaē hebste op dīn

eyghen Sinne . of vermoeden . wijs anders
raet verclmadende : sonderling int tgeen dz
tet kersten gheloue aengaet . want wt dese
wortel spruten ketterien touernien . wanche
lien . ende valsche onghelouen

Offtu wt vermetenheit of ydel glorie dijn
werken die goet sijn vertelt hebste: of datstu
di selue in ander menschen tegenwoerdich
heit besculdicht hebste om daer wt oetmoe
dich ende deuot te scinen **O**fftu dij oblige
hebste inder hertē of niet woerdē nāt quaet
als datstu yemāt vscalt hebste of onrecht
ghedaen twelc datstu eē dijn gesellē mach
tich waren tquaet te valbrenghen .

Offtu dijnen ouerken biste onghhehoorsā
gheweest: ende verclmaet hebste sonderling
dijn vleeschelike ende geestelike ouders

En offtu inder biechtē gelogē hebste ver
hoedende dijn sonde . of die ghedaēte des lā
de wt wereltlike scaemt: wāt sulcdanighe
bieche is sonder profijt eē du doetste daer eē
nypewe sonde **H**ebsten ghelochte dijn son
de te onsculdeghe of te verminnerē . eē an
menschen te besculdegghen .

En offtu om vghhehoorsamheit ende ver

smadenisse die hebste laten doen inden ban
of datstu alte lichtelick di gheminget heb-
ste met die inden ban waren

Offtu inden ghemenen rechte of ergheit
anders om scaemte die waerheit te leggen
mequedich gheworden biste **¶** Offtu goe-
den werken ghelaten hebste of gorde woer-
den om opspraec v̄ enege dwale mensche.

Offtu met onwaerdicheit v̄smaet hebste
den sondaer. die armer die simpelen. die v̄-
machteghe. of lieken sonderlinghe die ma-
ghen. of duse bespot hebts **¶** Offtu met
tepkene of m̄ woerden versmaet hebste die
heweren tot deuocien.

Offtu wt vermelenheit di anderwandē
hebste hoghe dinghen die bouē dijn wijshe-
it of machte waren. of dijn staet of werck om
betamelick waer

Ovan nidiheit.

Offtu di van eens anders weder spoet
verblift hebste. als hi quaet aentuer
hadde. of beruete wort of v̄salget **¶** Offtu
di bedroefues v̄ eens anders goet. wāt hi
snaet es scoz. wijs wel sprekēde deuot of
geestelic **¶** En offtu een ander quaet ghe

gummet hebste . of sijn goede naem omme
met bosen woerden int heimelic of int open
baer sijn woerden en werken te verkeren ;
ende altoos in dat erchste te treckene

Van toerne of toornichent

Ofstu langhe met consent ghehouden
hebste toeren tegen dijn euen mensch
met begeerten des toerachs of wille te scade
ouermits di seluen . of ouermits een ander .
met woerde of met werken . **E**n ofstu tot
toeren en haetichheit pemat scande gesprakē
hebste . of in sijn goeden ghescadede hebts of
belspat hebts **E**n ofstu pemat ghellaghen
hebste of gewont of dootgellaghe . **E**n mē
sal naerstelic merke of die ghene dier gella
ghē is si priester of clerc . **E**n ofstu vā diē
du donrecht hebste gedaē . of mades du hē
dgiffenisse te biddē . **E**n ofstu wapenē ont
pemāt te scade ghedragē hebste **E**n ofstu
pemāt ongeozloflikē gedreiget hebste te quee
sen te scade te dadē . en oec dz geswozē hebt
En ofstu een anders heimelike geopbaere
hebt **E**n ofstu tot toze geswozē hebste scalc
lic of lagelic **E**n ofstu gode gheblasphe

meert hebste. inz spele met serlingē. of met
ander spel. En ofstu wt haticheit en toren
meer dan wt begeerten des rechtuwerdichz
pemat ghequelt hebts. met rechten of pleg
te. Ende ofstu pemat geuloect hebste. sa
derlinghe dñn ouders en dñn naeste.

Van giericheit.

O fstu een anders goet hebste. sonder
sijn wil of weten. Ende ofstu enich
heilich dinc of enighe ander dinc ghestolen
hebste wt der kercken of wt eneghe ande
den die heilich sijn. Ende ofstu teghens
god verontwaerdichste om dat hi di gheen
rijcdom verleent en heeft als sommeghe an
deren. Ende ofstu hier om gods welda
den niet en ghedenckte ende hem vermaet
te te dienen. Ende ofstu die goeden dñn
re ouders of dñnre heren of vrouwen qua
liken toe ghebracht hebste. in leckernien oft
in ander manieren tot dñn selfs ghebrupct.
Ende ofstu dñn wercklieden of dienaers
gheen recht aerbeits loon ghegeuen hebste.
Ende ofstu valsche en onrechtuwerdighe
comestap ghedaen hebste. Ende hier in
merck die manier. En ofstu met valsche

veringhe omme ghegaen hebste Ende hier
merck oech die manier. **O**ftu sprouwe
ghedaen hebste . in dij of in een ander
Oftu woeker ghedaen hebste **E**n merck
die manier **O**ftu om gewin een valsch
eedt ghedaen hebste **O**ftu wt giericheit
onder verboden spul gheweest hebste : als
dabbelen **E**n oftu in heilighen daghen
om ghewin metten hande ghearbeit hebste
of comenscap ghedaen . of datstu een keder
hebt laten doen **E**n oftu die testamenten
of dat bespreck of and aelmissen die di be-
uolen waren verluut hebste te betalen.
En oftu versmaet hebste die werken van
barmherticheit . en aelmissen te gheuen als
noet was : of dijn offerandē of tiendē te be-
talen **E**nde oftu om ghelt of and goet
te crighē met gheurinsheit pemāt bedrogē
hebste of bespot **E**n oftu dijn ouds goet
of dijn mās goet genomē hebste heymelic
En oftu dijn selfs goet of eens ands on-
nuttelic oteert hebste **E**n oftu pemāt wil-
lichlic of blidelic scade gedaen hebste . of een
dozlatē van scade gewerft hebste o dijn gewin
of bi exempel datstu odtwe mēsche kuyfmaecte

op datstu wten kint of quetsinghe of doot
slaginghe mochten rigen boete of ander
maniere vā ghewin Ofstu duertst of pel
tilencie begeert hebste om ryc te worden.

Ofstu dynouders daot begeert hebste om
erf toefanghene Ofstu valschele swerche
of pement doetste valschele swerē in te ra
pen of droopen Ofstu in dīn werc nientoe
laede of maniere vindeste o goet te ddrige

Van traechheit tot gods dienst.

Ofstu versumet hebste wt traechteit
misse te hore allen sculdich waerke
of dīn penitencie die di inder biech
ten gheset was te lesen of te doene Ofstu
in heilighe daghe wt onlusticheit droefheit
pdelheit ofsumelheit of ledicheit hebste ver
maet te horene die godlike diēt en dwoert
gods Ende ofstuut oec op anderē daghen
ghelaten hebste in deser manieren als voer
screeuen is **O**fstu dīn tijt sonderling in
die heilich dagen onnuttelich toe ghebrocht
hebste met woerden of met pdel wercken
of datstu den godlike dienst niet kallen niet
ghehoort en hebste Ofstu wt versumel
heit of onachtsaemheyt ghelaten hebste

goede ghedachtē te makē. als vā dē daet
ans heēn. en vā dē oerdeel. en vā weldadē
Ofstu vōl maet hebste te biddene voer dīn
weldaders die leuēdich sijn of die gestorūē
sijn Ofstu vōl maet hebste den genen soch
uoldich te bewaren die onder dīn soch ge
tet sijn Ofstu sonder recht berou vōl me
lic gebiecht hebste. of voer die biechte dīn
souden niet voer ouer ghedocht en hebste
Ofstu eenighe sondē vōghetē hebste of dīn
penitērie qualic volbrocht hebste Ofstu
dīn beloften ghebrokē hebste en ouer ghe
reden En hier in selmē merkē die manier
Ofstu ouerghetereden hebste die gebodē des
heilighe kercks: als datstu die sacramēten
op haer tijt niet ontfangen en hebste Of
stu die sacramētē ontfangē hebste sonder
rechte waerachtighe heel biechte.

Van onsuuerheyt

Ofstu in dīn herte gehonden heb
ste toeuende ghedachten vanden
vleschelike wercke met beha
ghen ende quaede ghenuechte.
Ofstu met desen vlescheliker ghedachtē

ten. of aensien. of woerden. of teykenen: in
dy verwert hebste beroeringhe des vleesch.
die du niet ghenoech en wederstaetste.

Oftu hier vā die oorlaeck niet en vloech
de. ende dat ergheer is: ofstule selue verwert
hebste. ¶ **O**ftu ouermits die temptacien
of becozinghe gheuallen beste in consent.
dat werck te volbrēnghen mochtstuut of
dorstuut. ¶ **O**ftu onerbaerlick dij aenghe
tast hebste. of gherloudet anden scamel.
hept. ende daer tot vleeschelike lust ghecre
ghen. Ende hier is die manier zeer naerste
lick te merken. ¶ Ende oec oftū van desen
sonden bist een saeck gheweest in and mē
schen. mit woerden. met cussen. met omhel
sen: of met ander teykenen. of bi auentuer
met beelden of oneerbaer figueren.

Ende oftū slapende dese vleeschelike ge
noechte ghecreghen hebste. of besmettenis
des lichaems. ¶ Ende oftū onsuuerhept
met pemant volbrocht hebste: ende merck
hier vā wat condiciē dat die ploē was daer
du mede ghelondicht hebste: als of die pre
loen inder echt is of maecht: of na vā bloe
de ende hoe na. of hū oec geestelic is of in

heylighe oorden . oft gheschiede bi cōsent of
 bi ghewelt . oft was in dijn ghelijc persoē
 vrou met vrou . man met mā **E**n hier seg-
 get die manier. **O**fstu die sonde des onsu-
 uerheits ghedaen hebste in ander maniere .
 dan die natuer wtroijst **O**fstu die wettlike
 ere daerheit des echtscaps niet ghehoudē en
 hebste vā tijts wegen of van omstants we-
 ghen daer meer van is inder biechten te be-
 uraghen dā met woerdē of scriften is te be-
 dupden. **O**fstu dese sonden gedaen hebste
 in heilighe daghen of in heilighe Reden

Ofstu die vrucht in di gedoot hebste: ouer
 mits engheit en nauheit der clederē . of om
 mateghe beroeringhe des lichaems . of dā
 sen of i adere onghewoenlike manieren.

Ofstu yemant wouste trecken tot quaet
 ouermits ouerbaer sensien . of met dansē .
 of met ander gelsat . of ouermits dijn scoō
 heit die di god ghegeuē heeft: of datstu met
 concken ghemaect hebste . of ouermits ouer
 vloedicheit der clederē **O**fstu indē rechten
 dijn lichaem ghewengert hebste anders dā
 in siectē of in ander wettelick hindre

Van gullicheyt.

Offtu die vastē die vand' heiligher kercken ghebodē sijn ghebrokē hebste anders dā in siecten of in and' redelike saken.
Offtu wt oueretē of ouerdrinckē geuallē beheim dronckēscap. of onsuuerheit. of kiuū ghe. of siecte **O**fftu daer wt dijn merc dat tu sculdich waerste te doen. gelatē hebste.
Offtu ouermits grote costē dijns spijs ofte dranc di of dijn erkoamē verarmt hebste.
Offtu alte gierichlijc en oueruloedelic spijs of dranc ghenomē hebste **O**fftu alte lekerlic die spise bereypt hebste **O**fftu voer dē int ghenomē hebste also dattu daer mede tghewat gods of des heilighe kercks ouer ghetreden hebste. of dijn lichaem groet hinder ghe daen hebste **O**uermits al des dat hier vanden dootsondē bescreuē is. mach een mēsch bekēnen in wat manierē hi gelōdicht heeft mit sijn wijsinnē tegēs die x gebodē gods.
Teghēs die werke vā ontfker inherdichz **E**n die xij articulē des herste geloues. also datz niet van node en is. die hier an te settē: dā wanneer als een dese voerscrenen sonden geleit heeft **E**n noch wat meer hi sondling

claeliker wil hier toe doen vandē anderē

O claelder en valder verstant te heb
bē vā datter voerscreuē is: op datmē
mach merckē en bekennē hoemē die biecht te
recht en te wetelic doē sal. is te merckē perst.

Dat die biecht ghesciē sal in een opēbaer
ghemeen Gede. om des dauels becoringe te
scouwen Ten anderen mael is te weten
datter veel sonde sijn. daer veel priesters nē
van moghē absoluerē. dā die vandē bisscop
of pæus ghegeuē is die macht: als touer
nie dat souwailē doert misbrupck der heili
gher dinghen ghesciē: of ser doet anddin
ghē. Itē sacrelegie Simonie Ketterie. en an
der sonde die in hē slutē die han Itē dootfla
ghen. Die anders te slane Een valsche eede
inden openbare rechte te doen Querspul sā
derlinge dat openbaer is. Vrouwē vcracht
Maergdē contreynighē Geestelike personē
te belmetten En onsuuerheit met die vandē
bloede sijn binnē den vierdē graet Quertre
dinghe der belofen. Verfmoringe v kinde
ren wat dūmel bewaringhe Itē die alder
lelieste en omenschelike sonde diemē noemt
tegens die natuer Of si ghesciē in hē seluē

l i

of in een ander vānd selue conne . of vā an
der conne **O**f eerst dattet ghesriet anders dā
die natuer gheordineert heeft . of dattet ghe
sriet in een ander spelie . Want soedanighe
sonde is swarer dan vleesch te eene opten
goeden vridach **H**ier om is die sōdaer scul
dich daer vā openlic te biechten op ee peine
des eweghe vdoemenisse **T**en derde maer
sal en hebben een willige opset alle sijn sō
den na sijn vermoghen gheheelic te biechtē
En datmē hem vraghen sal . sond loghen
tael antwoerdē **E**n sal verberghe eens an
ders sonde; dā of hi anders sijn sōde n; biech
ten en mochte . of dat hi dede tot eens anders
geestelic profijt . sonder pemaants hind **E**
werdē maer en sal niemant penitencie ont
fanghen dan die hi volbrenghe wil . welke
penitencie hi is sculdich heymelic te houdē
met al datter inder biechten gheset is . of
ghevraecht **E**n maer slaeck daert god voer
bescermt . dat die biechtuader den biecht
kinde tot quact wilde trecken **E**n wif
en maer iset slaeck dat bouen die son
den die int ghemeen bescreuen sijn . sonder
singhe saken sijn of ghetal der sonden

Bilander wāner die sondlincheit of getal
in hē beslotē heeft dootlike haafheit : dat is
mēscudich wt te spreken indē biechtē . Als
wāner een ant nomē heeft .x. scildē enē aec
mē mēsche .die wist en kinderē heeft **O**i dat
hise wt een geheilichde stede genomē heeft .
is meer dā of hise ands lipeliken getolē
hadde **E**n i deser maniere sal mē i anderē sa
ken die sondlincheit wtsprekē . nae dat een
ghedenct : en na goedunckē des biechtuands
mer mē sal swigē die omkādē die tot ver
zuoringe der sondē niet en dienē **T**en leste
mael eest dat die sōdaer indē quaden oplet
blift ofste vā spewes sonde denct te dorne
of dat hi onrecht goet niet en wil roed geuē
of sijn onsuuerheit laten : of een ander noch
wil crenckē of scadē **D**us danighē en mach
niemāt absluere vande sonde die hi ghe
biecht heeft . nochtā sal mē hē salichlic radē
dat hi niet af en laet goet te dā . op dat hem
god mach verlichē : o te romē indē rechten
wech **T**en leuēde mael is se te merkē : dat
die sonde alsa veel te snod is of te erger hoe
dāse meer mēschē scadeliker gheweest is .
Daer o waert dat gemāt te valle en tot sōdē

ghebrocht hadde eneghe mensch: bi sonder
ionghe knechte. of machde. in raet. woer
den. werke. of met and maniere daer sal hi
drenge penitencie voer doe: orbede in
allen crachte doer he selue. en doer and mel
chen. dat si weder mochte come totte rechte
wech. en tot waerachtich beken **W**at daer
is in gheleghē dat principael deel haers pe
nitencis **E**n voldoe voer dat si een ander te
val ghebrocht hebbē **T**en achte mael rest
dat niemāt verget eneghe sode oec die doot
lic sijn inder biechten. na dat hi sijn cōscien
cie naeruelic onder socht heeft **D**ā worden
si he vergheue ouer mits die ghmeen bieche
Maer nochtā waert dat hise naer wort ghe
denckede: dā is hise sculdich i tide en i stede
bi sonder te biechte **H**ier o illet periculoos
dat niemant sijn doot sonde wt vsu melhept
vergeet. en harer az ghedachtich en is. als
hi biecht.

Ner na volget die norme des absolu
tis die die biechtuadletet als hi die sū
daer absoluteert **E**n daer mede is dat andde
deel pā desen teghenwoerdeghē werc wt

Brient die sterke eer hi sterke
Die kan steruen als hi sterkt

Hier begint dat derde deel als van conſte
te keruen.

Iet ſaech dat gemans warrack
tighe trouwe vrienden naerſtelic
ſorge draghen. voer gemāns broef
ſche lichamelike leuen. veel meer eplſchen
god ende die mīne dat ſi ſonderlinge ſorſch
uoldicheit draghen voer haer geeſtelike ſa
licheit ende gheſontheit. Want inde vterſte
root des doots. wort een ghetrouwe vriend
gheproeft. Hier ō is hier beſc. eue een corte
vermaninge. en ez manier die mē hebbē ſal
tot die ghene die inde artikel des doots leg
ghen. En dient oec voer allen gheloueghen
om te wetē hoe ſi ſalichlic ſteruē moghē. En
in die corte boeckē sijn vier particulē. Als
ōmaninghe. waghē. ghebedē. En wat mē
doen ſal

Dat perſte deel heeft in hē iij. ōmaningē
De perſte vermaninghe is. Broder of
ſuſter: denc dat wi al sijn onder die
māchtighe hāt gods. en ond sijn wille. En
hoedanich wi sijn. conighen. of herē. rīc of
arm. wi moētē al betalē die ſculdes des doots

Wi sijn ghecomē in dese waerlt niet ō hier
te bliuē: mer om wel en̄ verdienl^{ike} te leuen
ende gode te dienē: op dat wi laudē mogē
ontgaen die ewige pijn der hellen en̄ besit-
ten die glorie des eweghe leuens

Die anderde dmaninghe is.

Bekenne naerstelic met alle danckbaer-
heit die weldadē die di van gode ver-
leent sijn. Dat hi di oec in deser wr̄ beken
ghegeuen heeft: ende dat hi di niet haestelic
met een onuerlienghe doot heeft laten ker-
uen. Hier voer ende voer ander ontellike ga-
nen danck hem. nu hebbende d̄jn toelucht
tot sijn ōgenadelike barmherticheit. En̄ bidde
oetmodelike ghenade van alle d̄jn sonden
dietske ghedaen hebste

Die derde dmanige is

Denck met sochouoldichyt datstu in
d̄jn leuen ghedaen hebste. daer du pi-
ne voer verdient hebste te liden. Hier om
selste die pine vā deser siecten en̄ des doots
lijtlaemelick verdraghen. biddende god dz
die swaarcheyt des teghenwoerdighe pijns
si ten afslach en̄ vergiffenisse d̄jare sōdz

ende di; die veruaderlike pine des vagemers
ouermits sijn barmherticheit · in dese pine
verwadelst worde **W**atter is verdachliker
hier ghepinicht te wordē · dan namaels **E**n
isset saeck datstu met berouwoegher herten
dese pine dietstu van node liden moestse · li
destu die willichlick · god sal di quijt late al
le pijn ende scout : ende du selde seker welē
dat ewich leuen **W**er anders ouermits on-
lytsamheyt loundestu comen in die eweghe
pijn · ende verdoemenisse

Die vierde vermaninghe is ·

Denck bouen al in dese loefte vze op
dijn eweghe salicheit **W**ant bi ouē
tuere du en selste nimmermeer mogē
doen · Zifterlaet alle ander lachuoelicheyt
der eyliker dinghen dietstu doetse die moet
stu laten : want die en moghen dij vande
hellen niet verlossen **B**eueelde met volken
gheloue gode: ende laet hē die almachtich
is · goet is en wijs is · di en die dinē · en dijn
goet regeert · **A**ricke alle dijn herte tot gode
biddende die bi di sijn · ende dijn vziende al-
len · datse gode voer di bidden ·

Dat anderde pertikel heeft vi. vraghen.
Ende die eerste vraghe is dese.

Lieve broeder of suster wilstu seruen
en leuen inden vollen kersten geloue
oec god en onsen here ihesu xpm. als een
waerachtich ghelouich en gehoorsam kint
ons moeders des heilighe kercks. Die sieke
sal antwoerden Ja ic wel.

Die anderde vraghe is.

Begeerstu vā gode dat hi dijn' sondē di
vergheue. diertu teghen sijn minne.
moghentheit. ende goetheit ghedaen hebste.
Ende datstu hē niet gheerert en hebste. alstu
seuldich waerste. Die sieke sal antwoerden
Ja ic begeert

Die derde vraghe is

Hebstu een goede opset ende een vrien
wille dijn leuen te beteren. moghestu
langer leuē: Ja ic Biddestu oec god dat hi
di gracie gheue in desen opset te bliuē ende
waerachtich berou te hebben.

Die vierde vraghe

Hesttu eneghe sonde in dy die du niet
ghebiecht en hebste. Biddestu oec
dat dijn hert mach nu verlicht worden.

te bekennen die sonden die di moghen ver-
gheten sijn . ende of dese wilsten ghi wou-
dele gaerne biechten

Die vijfste vraghe is

Hebstu dz onrecht goet gehelike alstu
sculdich biste na alle dijn vermoghen
weder ghegeuen Ende biddes du ghenade
van alle onrecht datstu pernat gedaer mach-
te hebbē voer god . en voer dijn eue mēschē

Die sesste vraghe is .

Vergeefstu van herten alle die di ghe-
scadet hebbē . daer eerwaerdicheit en
mīneōs heen ihū xpi vā werc du ghenade
hopes En biddes du dat mē di vergeuen
wille vā dienstu gescadet hebste: met woer-
den of met werke **Tot alle dese vraghen**
sal die sieke sec antwoerden

Wat derde pertikel sijn corte ghebeden .

Die sieke sal vā herē . leggē en bid-
dē **O** mijn god mijn ald goetierē-
ste vad: ontfem me di mijn **O** mijn
god mijn ald goetierēste vad In dinē hā-
dē beueelic minē geest **O** vad d bā hertichē

zoeck barmhertich dñn arin creatuer helpe
 mi nu in dese wercke noot. O here coemt te
 hulpe mijn arme ghelate siel. dat si niet ge
 uanghen en wort vandē boese geeste. ende
 van die hellsche hondē niet afsondē en wort
 O alder goedertierenste ihesu. in dñn eere en
 cracht dñns alder ghebenedijste passie ghe
 biet mi ontfanghē te wordē. onder tge. al
 dñnre wtuercoze. O mijn salichz. maker en
 verlosser ic verder ghene mi seluē. di geheel
 en vermaet mi niet. ic come tot di en ver
 worpt mi niet. O here ic beghere dñn para
 dīs. niet om mijn verdienken. niet om dñn
 verdienken: mer doer die cracht en verdiente
 dñns alder gebenedijste passie daerdu my
 mede verlossen woudestu: en mi coepe dat
 paradīs met dinen bloede. haest mi dat te
 gheue. want dñn rike en sal te minre niet
 wesen. noch dñn macht niet te clepē noch
 paradīs te einghe.

Hier na sal hi groeten die salighe
 maget maria: ende segghē. O ca
 ninogionne. d hemeleu. moedee der
 barmherticheits. coelucht d soderē. d soent

mi niet dijn eneghe ghebozen soen + verbid
mi onwaerdighe sondaer voer sijn gader
tierenhept + dat hi mi om die minne van di
vergheef mijn sonden: ende brenghe in sijn
glorie.

Hier na sal hi die heylighe enghelē na
den met sijn ghebeden . en legghē
geesten der hemelē: o alder salicste enghelen
weest bi mi in mine doot Verlosset mi van
alle die loghen der holer viandē: en nemet
mijn siel in v gheselschap: du sondlinge goe
de engel die mijn bewaeder beste

Hier na sal mē vragē vandē siekē tot
wat heilich hi meerer inrichheit en de
vorie plach te hebbe. Dat hi die sijn ghebet
mach offerē en legghen. Gloriole saut of
santinnē. sonderlinghe hoep en betrouwen
heb ic in di ghehad die wyl doe ic leefde: co
me mi nu te hulpen in die waterste noot: mi
is nu water waten hanghe: nu staet aen die
cūt en die vre nu gendeucke in mijn hulpe

Dat vierde pertikel leert wat mē doe sal.
Wert saeck dat die sieke noch niet
ontfangē en hadde dlichhē os herē

of die heilighe olie. **D**ā sal mē hē vragen: of
hi bereet is met innicheit tansingen. waert
oec dat hi niet volcomelic en antwoerde op
die voerscreuē vraghe. **S**o sal mē dā als mē
alder bequaēlicke mach boet reghens doen
duer mits sacrament v̄ bierchē. of mit and
manieren. **E**n legghen hē dat perikel daer
hi in vallet als hi niet te recht en antwoert
op die vraghe vā sijn gheloue. en van sijn
salicheit. **E**n mē sal hē vermanē dat hi doch
wilt steruen als een waerachtich ghelouich
kercken mensche. **E**is oec te merken: of dese
sieke met eneghe banne ghebondē is. **E**nde
vint mē d; also: dā sal hi met alle sijn mach
te hē seluen gheuen onv̄ die ordinancie ons
moeders des heilighe kerckis. om onchōdē
te worden. **M**et dat die sieke hem seluē lā
ghen tijt te vergaderen heeft. dan sal men
voer hē lesen deuote hystozien ende innege
ghebeden: in welkē hi plach meeste deuocie
te hebben. **O**f men sal hē v̄berlegghen die x
gheboden gods. op dat hi daer op dencken
mach: of hi pet daer tegē v̄sumelic ghedaē
heeft. dat hē vergheten was: of men sal hē
wat goets voerlesē. daer hi in geleert mach

woorde. Waert dz die sieke sijn sprack. oec
ren hadde. mer sijn vstant noch heeft: die ik
set ghenoech dz hi antwoert op die voerscre
ue vraghe en ghebede. diemē voer hē leser
sellē met tekenen der hāden of alleē met cū
sent des hertē. Den siekē salmē toenē da
crups os hertē. of oec dat beelde van eneghe
heiligē daer hi meest inichz i plach tehebbē.

Mer machmē o cortheit niet al leggē da
ter bescreuen is: Dā salmē beghinnē vā die
ghebode. sondinghe vā dat ghebet datmē
tot onse salichmaker ihū xpi spreket. En in
geender manierē en salmē den siekē inden
sinne bregghen sijn vleeschelike vrienden
als sijn wip. sijn kinderē. of sijn rickdom.
Dan also veel als sijn salicheit aengaet. en
datmē niet bequamelic en mochte late.

Men sal die sieke niet alte grote hope ge
uen vā lichaemliker gesonthz te vrigē mer
men legghe hē meer die perst voerscreuen
vermanige. Wāt dicwil onermits sulke ij
delen ende valschen troost en o seker berou
vasset die mensche sekerlic in die ewighe
verdoemenisse. pinner mē sal die siekē ver
manen dat hi wt rechte berou ende bies

40
arbejde te verighē welen is gesontheit des
siels. dz hē oec dienē mach tot gesontheit des
lichaens isset hē salich: en also sal hi sekerder
en rustegher welen

Mer wāt dicwilt lichamelike siecte cōt
wat siecte des ziels. oumits lōde. Daer
ō heeft die paeus opelic ghebodē in die geest
telike rechte een yegelikē medicijnmeester des
lichaens. dz si grē sieke lichamelike medicijn
gheue sellē: eer si hē vermaent hebbē vā te
soeken die geestelike medecijn meester. dat
is die biechtuader. Hier ō waert goet dat
tet een ordinācie waer en een ghewoēt in al
len godshupsē en godshupsē. dat men daer
niemāt sieck en ontfinc. of si biechte hē op
ten eerstē dach. of si toordē hē dē priester die
daer toe gescric was. en warē bereit te biecht
ten. Aldus doetmēt looflic in godshups te
parijs.

Hier epnt dat drie ghedeelde werckē: dat
men heit op? tripertitū: als vā die gebodē
gods. vandē biechte en vā cōlte te steruen
Ghemact vandē hoghē pfessor des heplij
ghe godlike conde. meester ian gerlō cācel
hier des heplighe uniuersitept vā parijs.

f ij

Hier volgt een merkelic exempel dat dese
lelue voer screue meester in gerson beschreife
En paus sach in sijn vterste. en vra
ghede sijn capelaer die ten goet denoet
man was. en hadde he seer lief: waer mede
hi he helpē woude na die doot Die capelaer
antwoerde hi woude he helpē mē al sijn om
gēnē wē hē begeerde vā he. voer sijn sielē sa
licheit woude hi gaerne doē Doen seide die
paus ic en bekeer anders nē vā di. dā alstu
lietste dat ic sieltoghe: datstu dā voer mi le
sen wilste drie pat nē Die capelaer beloofdē
he gerne Doē seide die paus Alstu dier se
pater nē leest: lese dat ter eerē des sieltogēs
ons herē ihū xpi int hoofken. En bidde he
die vrelheit des bloedeghe sweets. dē hi wt
vresen en bandicheit oueruloedelic voer oēs
florte. verwaerdicht sijn vad te offerē voer
allē bandicheit of nauheit. die ic met mijn
sonden verdient hebbe Als du danderde
pater noster segget. leset dat t eeren alle des
lidens ende bitterheyt dat onse here ihesus
cristus aenden cruce leet. sonderling in
die tijt dat sijn alre salichste ziel verseide
van sijn alre heplichste lichaem: en bidde he

dat hi sine vader dān rīcht te offerē tegē
alle dat liden en bitterheit dat ic sorghe ver
dient te hebbē. ouermits mijn sondē. **A**lso
dat derde pater nē leest: lese dat ter eerē des
outraspēklike mine ons herē ihū xpi. die
hem: och vā dē hemel totter aerde. om te
liden al dat swaer lidē. en bid dat hi hē ver
waerdeghē wil mī te hulpen en den hemel
open doē: want ic doer mijns selfs verdie
niet en mach salichwordē: noch themelsche
rīc verkiefen. **D**at dede aldus die capelaē
wet alle naerlīcheit en innīcheit. **E**n na dz
die paues gestorū was vertoonde hi hēnt
met groter clāerheit: leer blinkēde. en dācte
den capelaen. leggende dat hi vā allen pīn
verloft ware. **W**ant na dat eerste pater nē
ons here ihū crīstus toonde sine vad sijn
bloedeghe wondē. **E**n also verdreef hi vā mi
alle bandicheit en nauheit. **N**a dat andē
hater noster. ouermits die bitterheit sijns li
dens de hi vā mī alle mijn sondē. **E**nde na
derde pater noster ouermits sijn geste min
ne dede hi mi open den hemel. en brocht mi
in die eweghe glorie. **O**m dese opēbaringe
die dese capelaen hadde dede hi veel mēschē

f iij

dit voort rondeghe: en het is in veel leden
een ghewoente gecome. dat men voer die sie-
ken hout dese voerscreue manier. vā biddē
sekerlic hopēde dattet macht heeft die viādē
te diagē. en die sondē af te doē. En opē tēdoē
dat ewich leuē. ouermits die hulpe os herē
ihū xpi. die ghebenedijt is ind ewichz. Amē
Hier volgē suerlike gebedē daer die drie
voerscreue pē nē onder gheset sijn. en is tē
scoen beuelinge des siekē als hi zieltoget.

Here ontferme di onser. **C**riste ontferme
di onser. **H**ei ontferme di onser. **V**ater
noster leest wt. **H**ere ontferme di onser. **S**a-
lichmaker der werelt maek ons salich. die
ouermits dīn crups en dīn bloet ons ver-
lost hebste: helpt os dz biddē wi di onse god
die daer leueste en regneerste id ewichz. Amē

O Here ihū xpi doer dīn alre heilichste
siel. toecht os en gheuz datstu haetste
doe dīn sweet es ghewordē als bloede. ned
lopēde ter aerde. ic bidde di datstu dīn veel
heit dīns blaedege sweets datstu ouermits
enres en bandichz. waer ons ghestort hebste
dwaerdeghē wilste te offerē en te tonē gode
den almachtighē vad. tegēs veelheit v son

den dñn siehē knecht of dienstmaecht. **R.** en
blasse hē in dese vze des doots vā allē pinē
en handicheit. die hi vzeest voer sijn sonden
verdient te hebben. Die meetē vader ende
den heiligen geest leuelle en regnerste god
inder ewicheyt Amen

Here ontferme di oter. xpe ontferme di
oter. **hee** ontferme di oter. **O**te nē leest
wt heilich maect os hee inz ee tepken des
heiligē crups: dattz os si ee seilt teghēs die
worde scutēd hater wiādē. **B**escerme os hee
doer theilighe hout des crucis. en doer dñn
eerwardighe veck tu aerdeghe bloet daer du
ons mede verlost hebste.

Here ihu xpe die voer os di owaerdich
te te sterue. **A** bidde di. datstu die bitterheiden
vā al diē lidē. welc du voer os arme sōdazē
geledē hebste idē cruce: sōdling doē dñn ald
heilichste siel afseide vā dñn lichaē. owaer-
dichste te offerē en te tonē gode dē almachtigē
vād voer dñn siel dñns knechts of dienst-
maechts. **R.** ind vze als hi afseidē sal vā al
le pinē en lidē dz hi met sijn sōdē vzeest vdiēt
te hebbe. Die meetē vād en den heiligē geest
leuelle en regnerste ind ewicheyt Amen

Here ontferme di onser Crifte ontferme di onser Here ontferme di onser **H**er
noster leest tot Bescerme Verloft. : gebene die. : salichmake. : en heilich make. : **H**ere
dijn knecht of diestmaecht. **A**. ouermis dz
tepkē des heilighe crups. en vdrif van hem
alle siecte des siels. en des lichaems. tegens
dit tepken en bliue in gheen perikel

Here ihu xpe die doer die monde dijns
profete ghelprokē hebste. in ewegher
mīne heb ic di lief ghehad. daer o heb ic ghe
togē di tot mi. ontfermēde ouerdi. **I**c bidde di
datstu den selue mīne die di vādē hemel tot
ter aerde tooch s te lidē also swarē passie. v
woerdichste te offerē en te toonē gode dē al
machtighē vad teghen alle pijn ende liden
dijns knechts of diestmaecht. **R**. dz hi vaer
Ihu sonden vreeft verdient te hebben. **V**er
lasse sijn siel in dese vze sijn vorseidenisse
Opdae hem die doze des leuens. op dat hij
hem verbliden mach met dū heplighen in
die eweghe glorie **D**ie metten vader en met
ten heilighen geest leuede en reguerste in d
ewicheyt. **A R C A**

Here ihū xpe die ons vloet heb wt dūn
durbaer bloet scrift indie siel dūns
knechts of diestmaecht. **M** dūn durbaerwō
den met dinē blaede. op dat hi daer in leer
lesē dūn grote lidē en dūn ontspreklike mī
ne tegēs alle sijn liden en pijn dat hi weest
verdient te hebbē : en dat hi denicht worde
met di in onuersceideliker mīanē. alsoe dat
hi mūmermeer van di of vā dūn heilighen
versceiden mach worden. **O** here ihū criste
maeck hem deelachtich dūn heilige mēschē
dūn liden. dūn verrisē : en dūn opscliminge
ten hemel : maeck hē deelachtich al dūn ver
borghenhepden en sacramentē. **M**aeck hem
deelachtich van al die ghebden en weldadē
die in dūn heilighe kerck ghesien : maeck
hem deelachtich vā alle benedictie en gracie
verdienten. en dūnre wtuercozen die di be
haecht hebben vā beghin des werels. rade
vlcent hē dat hi met dese mach verblidē in
ewicheit : die mettē vader en mettē heilighē
geest leueste en regneerste. nu en ewelic. **A**mē

Wat dā alle salicheit des mensche int
epnde ghelegē is. daer o soude een ge
gelic mēsche sochquoldich wēte te vrigē in
sijn leuē en deuoet bequaer en en getrouwerit.

Die hē mochte i sijn vterste hi staen: en dā
 nē en dweckē en sterckē tot statuaalicheit des
 geloues. tot lētsāheit. tot innichz. en tot be-
 trouwē. en statuaalichz. en als hi zieleerde
 dz hi dā lesē mochte dese voerscreuē pē nē
 en gebedē getrouwelic mē rechter aendache
 en innichz. **R**ochtā sellē dese ghebedē rechte
 cracht hebbē. so is vā node voer des bescri-
 kinge des geē die daer sterft dz laetste deel
 des voerscreuē boeckē vā cōste te steruē ge-
 leit is **D**aer ō een pegelic die wel en sekerlic
 steruē wil. diē is vā node dz hi leere steruen
 eer hi sterft

Dit boeckken is volepnt te delf in hollān
 In jaer ons heren. **M. C. C. C. lxxij.**

